

Kapusan

Kapusan

(Bedrogen)

Verhalen naverteld in het Surinaams Javaans

door

Hendrik Ralim

Instituut voor Taalwetenschap

Paramaribo, Suriname

Illustraties: Carolyn Dyk (1e en 2e verhaal)
Sandy Karijodikromo (omslag en 3e verhaal)

Samenstelling, Ned. vertaling, vormgeving en druk:

Instituut voor Taalwetenschap

Postbus 1919, Paramaribo-Zuid

Suriname

Alle rechten voorbehouden 1987 (D)

Het Instituut voor Taalwetenschap (S.I.L.)

Andirastraat no. 54

Paramaribo-Zuid, Suriname

Printed in Suriname

KODOK KEPENTJIL

Sing djenengé Répot iku, sakwidjiné Kodok kupingé kandel mbanget.

Uwit gedé ngisohré growong, pangonané dèwèkné. Répot nduwé tanga mangon nèng nduwuré, ija iku blungon lan Manuk kabèh mahu loro-loro. Tjetané Rèpot karo tanga-tangané kang mangon ana ngisor lan nduwur.

Sakdjané tangané Répot ora pada seneng karo dèkné mergané solah tingkahé ora ngenah. Nèk wajah awan dèkné turu sedina muput. Jèn mbengi wajahé wong turu, Rèpot ora turu. Adjek-Adjek dèkné nekakaké kantja-kantjané gedobrakkan nèng omah. Kantjané Répot ija iku, Awarie, Tikus, Walang karo Lowoh jèn wajah mbengi pada seneng sliweran. Sasaté saben mbengi Répot karo sak kantjané pada gedobrakkan lan gandingan. Tanga-tangané kabèh sampèk ora pada bisa turu.

Bola-bali dèkné iku diluruhi karo tangané nanging Répot ora ngatèkaké blas. Senadjan dèkné diwènèhi krungu jèn bakal diusir sangka kana, dèkné ora nggabrès mala-mala ndjarak terus.

Sangka kurang turu, selot suwé tjajané tangané kéték putjet mbanget, mergané nèk awan ora turu, perlu njambutgawé nggolèk pangan kanggo saben dinané.

Nanging ing sakwidjiné dina si manuk ngomong ngéné karo si blungon: "Kang blungon mosok sak selawasé ngéné wahé; aku djan wis ora kuwat menèh."

"Aku semono uga manuk; aku mikir arep ngolèk omah lijané, awit kodok ora merdulènni jèn awaké déwé ora bisa turu ing wajah mbengi."

Nanging bodjoné manuk lan blungon pada semaur ngéné: "ora bakal nèk awaké déwé iki perlu ngalih sangka pangonan kéné. Mergané awaké déwé wis mangon nèng kéné limang tahun suwéné. Nèk kaja ngono ija ngénaké kodok. Sédjé awaké déwé karo wong idjen sing ora nduwé tangungan akèh. Hajuk énaké nèng sekautan waé, tékon bab kerépotan iki keprijé tuan polisi sing bakal mutus."

Tekan kana, sekauté ngomong nèk ora bisa mutus djalaran kodok ora gelem di djak rembakan lan tetimbangan.

Mbenginé blungon lan manuk sak bodjoné pada sedi lih ngrasakaké kodok karo sak kantjané pada gedobran nèng ngisor.

Ing sakwidjiné dina blungon ngomong ngéné: "menawa waé kodok ora senèng mangon idjén; kira-kira tudjuané dèwèkné namung arep mbéda awaké déwé. Apiké hajuk dèkné diomongi nèk awaké déwé sésuk bakal ngalih nèng sakwidjiné uwit gedé sing pirang-pirang tahun ora di engonni sapa-sapa. Menawa dèkné nèk krungu awaké déwé arep ngalih, terus bakal kukut-kukut lan gelem ndikiki. Nèk tenan dèkné ndikiki, omahé dèkné terus di isènni sak wernané regetan terus lawangé dipaku supaja dèkné ora bisa mlebu menèh."

Sakbaré iku kabèh pada setudju karo pikirané blungon mau.

Ing lijané dina, wajah soré, blungon karo manuk pada merdajoh nèng nggoné kodok. Kodok nembé tangi turu waé.

Si blungon karo si manuk ngrembuk bab nggoné pada arep bojongan nèng omah lijané. Omongé kaja tenan-tenané, sampèk kodoké ora mikir blas nèk dèkné diapusi.

Sakwisé dajohé pada mulih, kodok kukut-kukut kaja sing wis diomong karo blungon. Kodoké terus bojongan nèng sakwidjiné uwit sing pirang-pirang tahun durung diengonni sapa-sapa. Dèkné milih enggon sing apik déwé lan terus ngentèni lijané.

Kodok ora ngerti anggoné sing bojongan, brajaté manuk karo blungon pada njawang sangka adohan. Semono uga ora ngerti nèk baré dèkné lunga, omahé dèkné di isènni sak wernané rereget lan lawangé terus dipaku. Mbenginé iku blungon karo manuk karo bodjoné pada turu kepénak mbanget, nganti ngorok, ora pada krungu apa-apa, nganti bijar sengéngé wis ndjudul.

Lijané dina kodok dunung nèk dèkné diapusi karo tanga-tangané terus bali menèh nèng omahé sing lawas. Tekan kana dèkné menangi nèk omahé ora kena diengonni menèh djalaran lawangé wis dipaku. Saiki dèkné genti diguju karo tanga-tangané.

Kodok saiki mangon déwé lan ora bisa mbrebeki menèh kaja mauné. Awit saiki ora nduwé tanga mung mangon idjèn telak-telik kepetjil dadi kapoké si kodok.

Ing sakwidjiné dina, manuk mustas singsot nèng uwit turi. Singsotané manuk djan njenengake mbanget. Menawa waé dèkné nduwèni kabungahan dina iku.

Ndilalah ènèng kutjing sing djenengé maling, dekné djawané nggolèk pangan awit wetengé ngelih mbanget, liwat nèng ngisohré uwit sing di-intjloki mustas. Maling mau krungu singsotané mustas, mandek, kepingin ngerti sing singsot iku sapa.

Sakbaré "maling" wis weruh sapa sing singsot, dèkné mikir keprijé manuk iku bisa ketjekel karo dèkné. Déné dèwèkné kaliren mbanget, pikirané "maling" iku mau ndang warek wetengé. Amerga mintjloké manuk nèng uwit duwur banget lan "maling" ora bisa mènèk, dèkné terus nggolèk akal lijané.

Kutjingé molai ngelem manuké ngéné: "loh, dadiné sing singsot iku mau kowé, mustas? singsotmu djan apik mbanget lan aku iki ora tau mikir nèk kowé iku mau bisa singsot apiké kaja ngono."

Mustas sing ora ngerti nèk dèkné di sawang karo sakwidjiné kutjing iku mau, kagèt krungu omongané "maling". Dèkné terus takon: "lah kowé iku sangka ngendi "maling"."

Kutjingé semaur: "djawané ija mlaku-mlaku karo ngisis mergané nèng omah sumuk banget. Nanging krungu singsotanmu mau terus aku mbatin, sapa sing singsot apiké kaja ngono ija? Ora ngerti, kowé."

"Kowé iku adja sembrana karo aku maling. Singsotan kaja ngono waé kok ngomong apik."

Nanging kutjingé purak-puraké ora krungu lan terus takon ngéné: "kowé iku ngomong apa ta mustas; réné medun supaja aku krungu."

Nanging mustas gèdèk lan semaur: "emoh, nèng ngisor iku njamari banget."

Kutjingé terus takon: "samar apa ta mustas; apa sing njamari; mosok kowé wedi aku."

Manuké semaur: "pantjèn ngoné aku ati-ati iki ènèng djalarané; senadjan apa tungalku ora djahad, tudjuhané lijan mung mungsa awaké déwé waé. Aku durung demunung apa sebabé."

Semaure kutjing: "Aku ngerti apa sing mbok omong tapi kirané kowé ora krungu kabar kang durung suwé, sangka pamrinta, kanggo awaké déwé kabèh. Awit jèn wis krungu kabar iki, kowé ora bakal wedi sapa-sapa menèh. Kabar iki ngomongaké, sapa waé, dilarang urip ngudi bener-beneré déwé. Kelakuhan mengkana, matenni uripé lijané, ora kena diterusaké. Malah-malah kabar iki mrintahi awaké déwé kong-kon urip rukun bebarengan lan nulungi sak pada-pada. Lan sapa sing ora gelem urip miturut pernatan sing baru iki, setrapané gedé banget; aku krungu, bisa uga digantung."

Manuké terus takon: "ija ta maling."

Kutjingé semaur: "mosok aku iki ija goroh ta mustas; sak ngertiku kabèh wis pada krungu kabar iki; gebatjut nek kowé sing tekan ngendi-endi durung krungu. Kowé saiki ora usa wedi sapa-sapa mustas; pretjaja aku ta, réné medun."

Manuké semaur: "sakdjané aku wis suwi ngarep-arep kabar kaja sing mbok omongake mau. Aku matur kesuwun déné kowé nguwènèhi ngerti aturan negara kang baru. Tak suwun wiwit saiki kabèh kudu urip miturut pernatan anjar iku mau."

Pikirané kutjingé manuké pretjaja omongané dèwèkné. Sangking ngelihé lan selak kepingin mangan iwak manuk, dèkné ngelek idu. Si kutjing terus nduwé akal lijané menèh supaja manuk mèn ndang medun. Dèkné terus ngomong:

"Manuk, kurang kepénak anggoné awaké déwé iki omong-omongan, aku iki kong-kon ndeloké menduwur waé. Suwi-suwiné guluku tjengeng. Mbok ndang medun."

Nanging manuk semauré: "sabar ta; adja grusah-grusu, mergané sak durungé aku medun, sing tak entèni iku asu pirang-pirang kaé sing pada mlaku mréné."

Sangking bingungé Si kutjing krungu omongané manuk mau, dèkné terus mblaju lunga sipat kuping tanpa pamitan. Manuk terus mabur nututi Si kutjing lan takon: "aku kok mbok tinggal mblaju lunga; djaréné aku kong-kon medun."

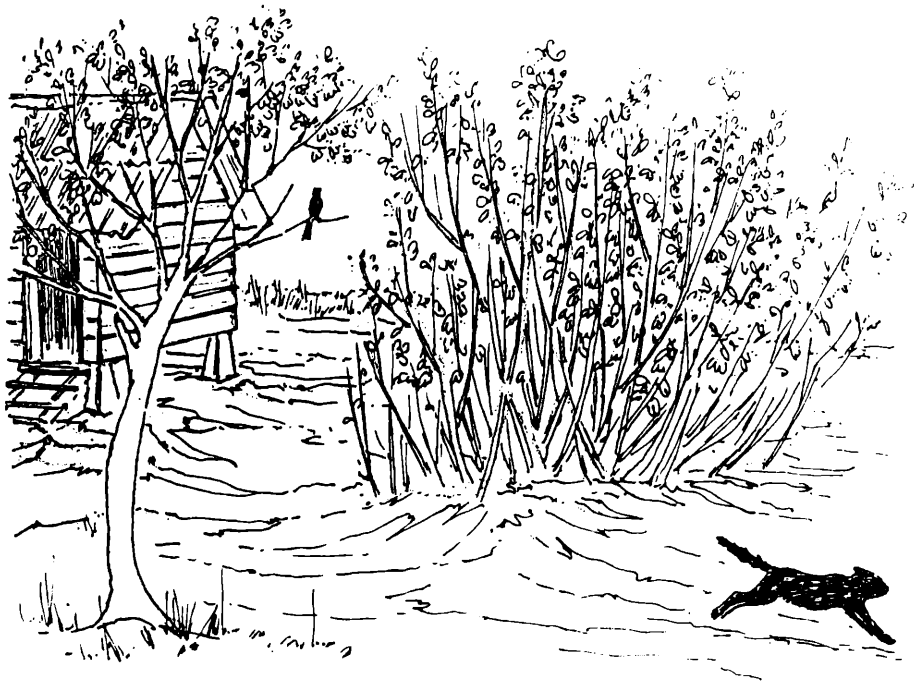
Si kutjing semauré: "aku wedi."

"Lah sing mbok wedèni iku sapa?"

Kutjingé semaur: "aku wedi asu-asu sing pada mlaku mréné manuk."

Djaréné ènèng pernatan anjar sing ngomongake nèk awaké déwé ora usa wedi sapa-sapa menèh.

Nanging sangking si kutjing kesusu sing arep nggolèk engon kanggo ndelik, dèkné ora ngrungokaké omongané manuk menèh.

Nèng kana manuk dunung lan weruh nèk si kutjing iku mau arep ngapusi dèkné. Nanging sing arep ngapusi, kاپسان déwé.

ANAK ILANG BISA BALI

Nèng kriki bawah Saramacca ing kana nggon-nggonané sak wernané iwak. Nanging ija iku iwak sing mung bisa urip nèng banju anjep kaja déné iwak Betik lan Pataka ketjampuran karo Kuwik-Kuwik sing njenengaké mbanget.

Iwak uga enèng sing lanang lan wadon. Uga bisa mundak kaja manungsa, mula nduwé anak wédok sing djenengé Soké. Soké iku aju mbanget. Buntuté njenengaké lan mripaté melok-melok.

Kawit tjilik dèkné karo adik-adiké di kandani karo wong tuwané kong-kon ati-ati karo sing djenengé manungsa. Bapak ngomongi, nèk manungsa kuwi dong-dongan teka karo pantjing.

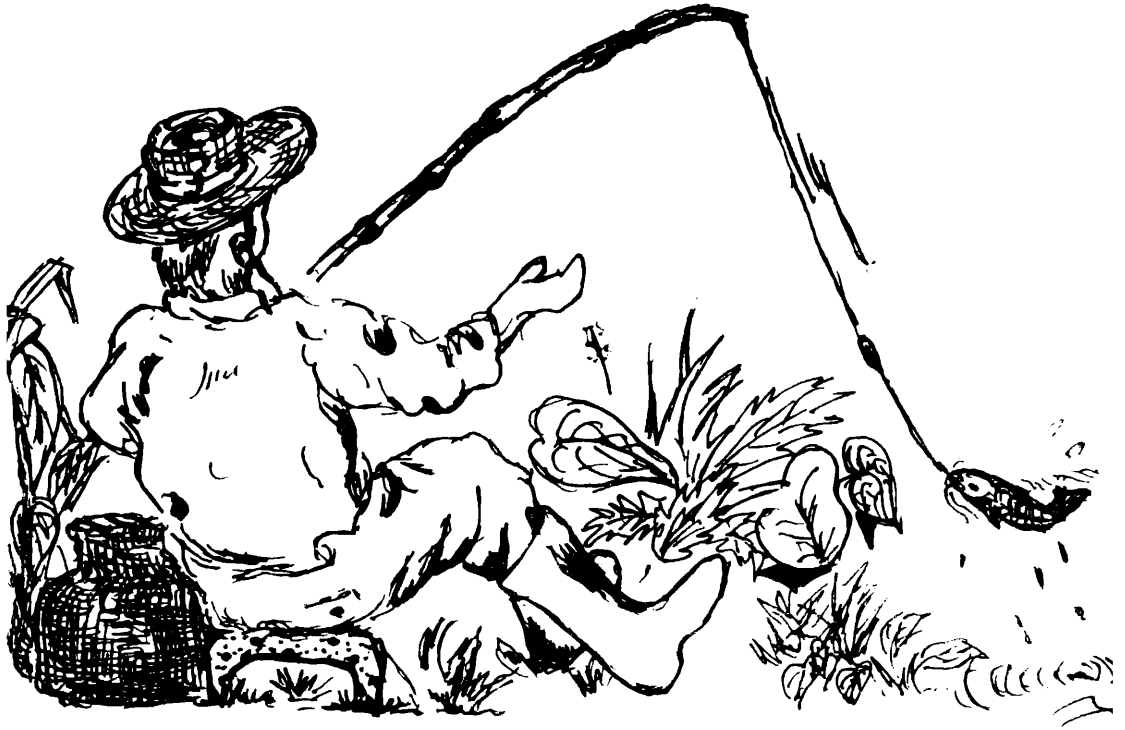

Dèkné ndunungké anaké nèk pantjing kuwi tegesé garan dawa sing ènèng taliné, gabusé lan pantjingé. Bapak ndunungaké pantjingé, dong-dongan ènèng pakané sing sawangané énak mbanget, nanging jèn weruh pantjing botjah-botjah ora entuk njedeki. Djalaran nèk arep njadjal mangan "panganan" kuwi, tjakemé bakal ketjantol pantjing lan di sendal karo sing tukang mantjing nèng papan lijanè, ija iku ndaratan.

Udjaré wong tuwané kana anak-anak bakal di leboké nèng kepis gedé lan ora let suwi menèh kowé bakal di patèni, di resiko, di djangan nèng wadjan lan nek wis mateng di pangan karo wongé.

Bola-bali Soké kuwi krungu omongan mengkana lan dèkné mikir djeru temenan nèk omongané wong tuwané ora kena di gawé sembrana.

Ing sakwidjiné dina Soké dolanan karo adik-adiké, mbandjur weruh tjatjing sing sawangané énak mbanget gemandul nèng ngarep irungé. Tanpa mikir udjaré wong tuwané tjatjingé di tjaplok lan sakbaré iku pantjing di sendal karo sing mantjing. Soké ketjantol nèng pantjing, di utjuli sangka kono terus di lebokaké nèng kepis gedé, tjampur iwak-iwak lijané.

Sangking durung dunung apa-apa dèkné tabik ngéné: "kula nuwun; keprijé kabaré kabèh waé". Nanging iwak gedé sing djenengé "pataka" semauré ngéné: "apa djalarané kowé iku kok grapjak mbanget. Apa kowé ora ngerti nèk sapa sing klakon mlebu nèng njeruh kepis kéné, ora usa bunga".

Soké kagèt krungu omongan kaja ngono mau, nanging dèkné meksa durung bisa dunung apa-apa. Mala-mala dèkné ngumun lih weruh sembarang, sangka bolongané kepis, mergané kepisé wis rodok lawas, kaja wit-witan, sakwarnané kembang lan uga kéwan-kéwan sing gedé mbanget ing sak kiwa tengené. Soké uga ija weruh wongé sing njendal pantjing sangka banju.

Dèkné mbatin nèng kéné kok apik temen ija; énaké aku manggon nèng kéné waé.

Nanging selot suwi, Soké krasa sumuk mbanget lan terus kèlingan lan ngarep-arep panggonané déwé menèh. Dèkné terus mikir, aku tak njadjal tjeluk-tjeluk sing tukang mantjing ah, supaja dèkné njemplungké aku menèh nèng banju. Dèkné iku terus tjeluk-tjeluk: "éh wong aku mbok di tjemplungké nèng banju menèh ta. Nèng kéné sumuk mbanget. Karo menèh ija wis surup lan aku saiki di entèni wong tuwaku karo adik-adiku nèng omah". Nanging sing tukang mantjing, ora bisa krungu Soké sing tjeluk-tjeluk mergané tembungé sédjé. Iwak lijané sing krungu lan dunung tembungé Soké mala njenèni ngéné: Snadjan kowé arep mbengok-mbengok sampèk kesel, wongé ora bakal krungu. Karo menèh apa wongé ija goblok nguntjalké kowé nèng banju.

Kadung Soké krungu omongan kaja nggono mau, dèkné kèlingan udjaré wong tuwané lan terus nangis ngloloh. Dèkné éling nèk ora bakal weruh wong tuwané lan adik-adiké menèh. Uga dèkné ija mbatin gèk kaja ngapa kahanané seduluré nèng omah. Soké djan getun mbanget, dèkné iku mau kok ora ngatèkaké karo pituturé wong tuwa. Dèkné interé saiki mung nangis.

Ndilalahé ing waktu iku, anaké sing tukang mantjing njusul bapakné. Dèkné djawané ngirim. Tekan kana botjah ndelok isiné kepis lan terus ngomong ngéné: "wah, kowé éntuk iwak akèh pak". Nanging bapaké ora njauri dèkné. Botjahé djawané njadjal ngangkat kepisé, mergané kepingin ngerti iwak sak kepis iku mau, aboté sepira.

Sangking nèng pingir kriki lunju mbanget, botjahé terus keplèsét karo sak kepisé nèng kriki. Nèng kana maraké ndadèké répot tenan. Sing tukang mantjing tjepet nulungi anaké nanging iwaké nèng njeruh kepis ketjemplung nèng banju kabèh.

Soké djan bunga mbanget lan terus mulih. Tekan omah dèkné di rangkul-rangkul karo wong tuwané lan sak seduluré kabèh. Seduluré lan tangané, lih ngrungokaké dongèngané Soké bab apa sing di alami dèwèkné ing panggonan nèng nduwur banju, sampèk ndomblong.